Digitaal Protest

www.frisocoumou.nl, maart 2014

Brian Mettenbrink was altijd al geïnteresseerd in techniek. Als kind las hij boeken over mechanica en wetenschap. Toen hij een computer kreeg, ging hij daarin volledig op. 'Ik vond het fantastisch om te programmeren', zegt Brian. 'Computers doen precies wat je ze vertelt. En als ze rare dingen doen, of vastlopen bij de uitvoering van jouw programma, dan is het jouw schuld als programmeur. Daar hou ik van.'

In 2008 bezocht Brian de site 4Chan.org. Daar las hij een bericht over Scientology. Een groot aantal 4Chan-leden riep op de Scientology kerk op verschillende manieren onder druk te zetten. Oorzaak was dat Scientology volgens de leden van 4Chan een bedreiging vormde voor de vrijheid van meningsuiting, en voor een vrij en open internet. De kerk voerde destijds agressieve rechtszaken tegen academici, journalisten en andere mensen met kritiek. Iedereen die een toen uitgelekte Scientology-video van Tom Cruise op internet plaatste, werd direct door hun juristen gesommeerd deze te verwijderen. Voor de leden van 4Chan was dit onacceptabel. Ze kwamen in verzet.

Eén van de op 4Chan genoemde acties, was vrij eenvoudig: de website Scientology.org zo vaak opvragen, dat deze offline zou gaan. Dit is voor een goede zaak, dacht Brian. Ik werk hieraan mee. Hij downloadde en installeerde een programma genaamd 'Loic', vulde wat IP-adressen in, voerde het webadres van Scientology in, en drukte op 'Go'. Vervolgens werd de Scientology-site vanaf zijn computer in korte tijd 800.000 keer opgevraagd. Loic was een programma om zogeheten DDos-aanvallen uit te voeren. Brian had voor zijn gevoel een daad gesteld. Hij had op zijn manier zijn stem laten horen, en ging verder met zijn leven.

Zes maanden later stond de FBI voor zijn deur. 'Brian, we willen een vriendelijk gesprek met je hebben', zeiden ze. 'Het werd het vreselijkste vriendelijke gesprek uit mijn leven', vertelt Brian. 'We gingen aan mijn eettafel zitten en ze begonnen vragen te stellen. Ik probeerde te achterhalen waarnaar ze op zoek waren, want ik had geen idee. Na een tijdje begonnen ze vragen te stellen over Anonymous. Ik kon vijf jaar gevangenisstraf en een boete van 100.000 dollar krijgen. Het ging om het neerhalen van de site van Scientology. Ik had geen idee dat wat ik had gedaan had, als zo'n grote misdaad werd beschouwd. Ik dacht dat ik misschien op mijn vingers getikt zou worden, of een boete van 200 dollar zou krijgen. Op dat moment gaf ik toe dat ik het gedaan had.'

Brian kreeg een straf die in zijn ogen extreem buitenproportioneel was. Een jaar gevangenisstraf met een jaar voorwaardelijke vrijlating. Hij mocht in dat jaar geen computer aanraken. En hij mocht zich niet bewust verenigen met de leden van Anonymous.

De uit 4Chan ontstane strijd tegen Scientology wordt wel gezien als de geboorte van Anonymous als beweging. En van 'hacktivisme' als protestvorm. De video waarin Anonymous verklaart Scientology te gaan neerhalen en vernietigen, was de eerste video waarin Anonymous zich als beweging presenteerde. In de daaropvolgende 'call to arms'-video nodigt Anonymous iedereen uit op te komen voor mensenrechten en vrijheid van meningsuiting, door in diverse wereldsteden te demonstreren voor de Scientology-centra. In een derde 'code of conduct'-video geeft Anonymous adviezen voor het gedrag van de demonstranten: neem geen wapens mee, kleed je gepast, en bedek je gezicht. Gelaatsbedekking was nodig omdat de Scientology kerk een reputatie had dat ze mensen achtervolgde en het leven van criticasters lastig maakte. De demonstranten wilden daarom hun identiteit beschermen. Ze kozen ervoor het 'Guy Falkes'-masker uit de film 'V for Vendetta' te dragen. In de eindscene van die film vecht een enorme anonieme menigte tegen een hogere macht, en overwint.

Tegen de verwachting van de leden van Anonymous in, brachten de video's destijds tienduizenden mensen op de been, in meerdere wereldsteden. Het was surrealistisch en overweldigend voor hen.

Eén van de leden zegt daarover: 'Het was alsof een kind met te weinig zelfvertrouwen groot en sterk geworden is, en voor het eerst iemand in zijn gezicht slaat en merkt: holy shit, ik ben echt sterk.' De leden van 4Chan, de leden van Anonymous, ze ontmoetten elkaar voor het eerst in de fysieke wereld en waren daar voor elkaar niet langer anoniem.

Anonymous is een netwerk van relaties: vele activisten met verschillende vaardigheden, motivaties en opvattingen, die verschillende kwesties willen aankaarten, van tamelijk luchtig tot heel serieus. Ze delen informatie, middelen en technieken. Daarbij overtreden ze soms ook de wet en maken ze vijanden. Leden van Anonymous, zogeheten 'Anons', worden ook wel getypeerd als terroristen of cyberhooligans. Anonymous noemt zichzelf 'the final boss of the internet'. Het is een groep naamloze, gezichtsloze mensen die inmiddels een geopolitieke invloed heeft. De beweging zegt op te komen voor vrijheid van meningsuiting en de kracht van mensen om te protesteren tegen regeringen, en fouten recht te zetten. Anonymous is fel gekant tegen censuur.

Hacken begon in de vorm van grappenmakerij. Studenten van het Massachusetts Institute of Technology (MIT) plaatsten bijvoorbeeld een Volkswagen bovenop het universiteitsgebouw. Of ze namen de maten van een brug op, aan de hand van iemands lichaamslengte. Ze ontdekten bijvoorbeeld dat de brug over de 'Charles River' 823 Henry's lang was. Dit gedrag verplaatste zich naar gemeenschappen op het gebied van techniek en computers.

Later krijgt hacken een politieke component. Hackers maken een statement over hoe we informatie zouden moeten behandelen. Een voorbeeld is de grondlegger van open source software Richard Stallman, die vindt dat software open en vrij beschikbaar moet zijn. Het draait om openheid van informatie en vrijheid van meningsuiting. Achterliggende principes zijn dat iedereen internettoegang zou moeten hebben, en dat iedereen de mogelijkheid moet hebben zijn of haar boodschap via internet wereldkundig te maken. Hacktivisme gaat dan ook dikwijls gepaard met acties tegen regeringen die het internet afsluiten of beperken en regeringen die informatie achter houden. Hacktivisme is te beschouwen als een vorm van politiek activisme waarbij vooral technologische middelen worden gebruikt. Hacktivisme heeft verschillende vormen. Van digitaal optreden, protest en burgerlijke ongehoorzaamheid binnen de grenzen van de wet, via vormen die duidelijk de grenzen van de wet opzoeken, tot pogingen die de wet actief breken.

Een bepalende gebeurtenis in de geschiedenis van Anonymous na de strijd met Scientology, was de opkomst van WikiLeaks. Julian Assange kwam voort uit de hackerscultuur. Hij stond bekend als een van de beste hackers. WikiLeaks als organisatie is ook te beschouwen als een belichaming van het hiervoor beschreven 'hackersethos': de waarheid moet bekend worden, en het is onze opdracht de feiten te openbaren. Het is het idee van volledige openheid en extreme transparantie: alle informatie moet vrij en open beschikbaar zijn. Vanuit dat idee heeft WikiLeaks een enorme hoeveelheid vertrouwelijke diplomatische berichten gepubliceerd: de 'cables'. Het was destijds het grootste lek van geheime dossiers in de geschiedenis van de VS.

In reactie op de openbaarmaking van geheime informatie door WikiLeaks, en het daaropvolgende overheidsoptreden, staakten PayPal,Visa, Mastercard en Amazon hun dienstverlening aan WikiLeaks. Plotseling was er geen enkele manier om geld te doneren aan WikiLeaks.

Veel mensen waren daarover ongelooflijk boos. WikiLeaks had in hun ogen de leugens van de regering laten zien, en nu was die regering, ondersteund door een aantal bedrijven, wanhopig aan het proberen tegen te houden dat meer feiten openbaar zouden worden.

Anonymous komt snel in aanvalsmodus en start in 2010 'Operation payback'. Met behulp van een groot aantal deelnemers lukt het Anonymous in de loop van een paar dagen de websites van Mastercard en Paypal neer te halen.

Kort daarna werd WikiLeaks geblokkeerd in Tunesië. Het was de opmaat naar meer activiteiten van Anonymous in het Midden-Oosten. Anonymous bouwde voor het eerst solidariteitsbanden op met sociale bewegingen die niet primair actie voeren via internet. Leden van Anonymous steunden sommige bewegingen door bijvoorbeeld Tunesische overheidssites aan te vallen, en gevoelige

informatie te verspreiden via WikiLeaks.

Na Tunesië richt Anonymous zijn pijlen op Egypte. In aanloop naar de 'Egyptische revolutie', plaatsten leden van Anonymous nieuwsberichten en ooggetuigenverslagen van Egyptenaren op Twitter. Nadat het internet door het regime werd afgesloten, helpt een aantal 'Anons' nieuwe internetverbindingen op te zetten. Ook worden 'real time feeds' opgezet waarop her protest en het geweld daartegen live via internet te zien zijn. De uiteindelijke val van het regime toont volgens sommige 'Anons' aan dat mensen tegen hun regering kunnen opstaan en verandering kunnen veroorzaken, hoe hard ze ook onderdrukt worden. De operaties in Tunesië en Egypte geven Anonymous een moreel kompas en het gevoel invloed te kunnen uitoefenen op het politieke wereldtoneel.

Dan verschijnt in februari 2011 in de Financial Times een artikel over een zekere Aaron Barr, die zou beschikken over de namen van een aantal kernleden van Anonymous. Binnen korte tijd haalt Anonymous de site van Barr neer, kaapt zijn Twitter-account, en breekt Anonymous in op de mailserver van zijn bedrijf HBGary. In de mails vindt Anonymous voorstellen van Barr's bedrijf HBGary aan de CIA, om WikiLeaks in diskrediet te brengen, door valse documenten in omloop te brengen. Daarnaast worden documenten gevonden met plannen om onenigheid te creëren binnen Anonymous, en om bijvoorbeeld campagne te voeren tegen Glenn Greenwald, een kritische journalist. Door de openbaarmaking van deze plannen verandert het beeld van HBGary in de publieke opinie van slachtoffer van Anonymous naar gewetenloze schurk. Door de affaire met HBGary ontwikkelt Anonymous een meer offensieve stijl.

Enige tijd daarna staat een groep hackers op met de naam Lulzsec. Deze groep meet zich een willekeurige en agressieve stijl aan. Lulzsec voegt een dimensie van bombastische wetsovertreding toe. De groep kondigt aan herrie te gaan schoppen, en te gaan hacken wat het wil, zonder enige regels. En dat deden ze. Lulzsec breekt in op sites van overheden, de politiek, en de media. Zo wordt de site van mediabedrijf PBS aangevallen na een kritische reportage over Bradley Manning, de militair die de 'Cables' lekte naar WikiLeaks. Dit is een overtreding van regels van Anonymous die stelt de media nooit aan te vallen. Voor een club die zegt de vrijheid van meningsuiting te verdedigen, is het tegenstrijdig om de pers aan te vallen. Lulzsec vindt het geen probleem. Het leidt tot interne verdeeldheid en ruzies tussen stromingen binnen Anonymous. Hacktivisme werd meedogenlozer en wreder. Opeens, even snel als het opgekomen was, stopte Lulzsec ermee.

Een andere zaak die voor controverse zorgt, draait om de hacker met de naam 'Sabu'. Hij was diep in de hackerscommunity verweven, en bleek te werken als informant voor de FBI. Sabu 'ontmaskerde ' diverse Anonymous-leden.

Enige tijd daarna zien we een omgekeerde beweging: Edward Snowden, een voormalig medewerker van de CIA en de NSA, lekte in juni 2013 informatie over een reeks van spionageactiviteiten door het NSA op internet, die door de kranten The Washington Post en The Guardian werd gepubliceerd. Onder de stukken was een powerpoint-presentatie die beschreef hoe de NSA via het PRIMS-programma wereldwijd de online communicatie monitort. Andere documenten beschreven bijvoorbeeld hoe de NSA beveiligde internetcommunicatie kan ontcijferen. Op last van de FBI werd in juni 2013 tegen Snowden een arrestatiebevel uitgevaard wegens spionage.

Reflectievragen

Overheden willen politieke participatie bevorderen. Een aantal overheden experimenteert met nieuwe vormen om burgers een stem te geven in het democratische proces. Tegelijkertijd zien we een vorm van activisme waarbij de deelnemers zeggen te strijden voor democratische idealen als de vrijheid van meningsuiting en maximale invloed van burgers op het bestuur. Hoe verhouden deze ontwikkelingen zich tot elkaar?

DDos-aanvallen kunnen veel schade aanrichten. Schade bij overheden: denk aan publieke infrastructuren en voorzieningen die worden geraakt. En schade bij bedrijven: economische schade

doordat de dienstverlening (tijdelijk) stopt, en reputatieschade in de vorm van verminderd vertrouwen van klanten in die bedrijven. Kan er een rechtvaardiging zijn voor het toebrengen van dergelijke schade?

Een interessante casus rondom die vraag, komt uit Duitsland. Daar legden cyber-activisten in 2001 de site van luchtvaartmaatschappij Lufthansa plat. Het was protest tegen de medewerking van Lufthanse bij deportatie van immigranten. De zaak is uitgevochten tot aan het Duitse hooggerechtshof, die de DDos-aanval uiteindelijk als een legitieme vorm van protest oormerkte, omdat de actie specifiek gericht was op beïnvloeding van de publieke opinie.

Een argument om DDos-aanvallen te rechtvaardigen is dus wanneer deze aanval niet is uitgevoerd om economische schade te veroorzaken, maar om de publieke opinie te beïnvloeden. De economische schade is zo bezien een tijdelijk en beperkt neveneffect van de actie. Dat roept de vraag op naar proportionaliteit. Want om dit argument te kunnen volgen, zou de schade als gevolg van politiek getinte DDos-aanvallen altijd zo tijdelijk en beperkt mogelijk moeten zijn.

De proportionaliteit is ook andersom aan te vliegen. Uitgaande van een misdrijf en aangerichte schade voor overheden of bedrijven, staan de uitgedeelde straffen dan in verhouding tot de gepleegde misdrijven?

In een documentaire over Anonymous hangt iemand die aan DDos-aanvallen heeft meegewerkt 15 jaar gevangenisstraf en boete van 250.000 dollar boven het hoofd. Haar advocaat ligt het als volgt toe: 'Dit is geen zaak die te maken heeft met identiteitsdiefstal, het publiceren van vertrouwelijke emails, schending van rechten, diefstal van diensten, of het neerhalen van bedrijven. Het is een zuiver geval van "cyber sit-ins". Het is een digitale variant van de demonstraties op de hoek van de straat. Het voertuig is anders, maar het effect is hetzelfde.'

Deze advocaat vindt de geëiste straf buitenproportioneel en voert het argument aan dat de DDos-aanval een vorm van protest en meningsuiting is. De achterliggende vraag is of DDos-aanvallen met een bepaalde beperkte en tijdelijke schade wel of niet als gelegitimeerde vorm van protest aangemerkt kunnen worden.

Los van het antwoord op die vraag, roept dit een volgende vraag op: Zijn er voldoende mogelijkheden voor digitaal protest, nu onze sociale levens zich meer en meer afspelen op het internet? Richten de huidige wettelijke mogelijkheden om te protesteren zich nog te veel op 'fysieke protesten' en nog te weinig op 'digitale protesten'? Welke andere, nieuwe vormen van digitaal protest of activisme zijn er? Welke van die vormen zou de wetgever kunnen of moeten stimuleren? Of zijn sociale media en allerlei andere digitale platforms vooral een (communicatie)middel om zoveel mogelijk mensen te mobiliseren voor fysieke bijeenkomsten en protesten?

Bron: Knappenberger (2012), We are legion, the story of the hacktivists, documentaire.